

La joventut
i les percepcions
de les violències
de gènere 2.0

VIRGINIA FERREIRO BASURTO

Virginia Ferreiro Basurto

Llicenciada en pedagogia per la UIB. Professora del Departament de Psicologia, imparteix classes a grau, postgrau i al Màster Oficial de Polítiques d'Igualtat i Prevenció de la Violència de Gènere de la UIB. És membre del Grup de Recerca d'Estudis de Gènere de la UIB. Una de les línies de recerca se centren en l'anàlisi de la societat de la informació des d'una perspectiva de gènere, així com l'estudi del paper de les tecnologies de la informació i la comunicació als processos de violències de gènere i d'exclusió social-digital de les dones. Cal destacar la participació en el projecte interuniversitari Violencias de género 2.0, en el marc de la I Edició d'Ajuts de la Fundació BBVA, a projectes d'Investigació en Humanitats Digitals (2015-2016) i les següents publicacions: *La violencia de control en las redes sociales. Como identificarla y actuar*, el 2018 i *La brecha digital, una nueva forma de discriminación hacia las mujeres. La toma de decisión en los usos de internet*, el 2014.

Resum

La violència de gènere és un fenomen que ha transitat des de la cultura fora de línia a la cultura en línia, i ha vist com les tecnologies de la informació i la comunicació han generat noves formes de perpetuar conductes de control i violència en els entorns virtuals. Uns fets que si no són percebuts com a violents seran difícils d'identificar com a manifestacions de manipulació, coacció o control, principalment entre les noves generacions ja natives digitals, que han crescut amb aquests avenços i comencen a definir identitats i conductes, així com experimentar les seves primeres relacions de parella, basades en una cultura en línia que els exposa en major mesura a poder cometre, rebre i observar aquestes violències de gènere 2.0.

A partir d'aquí, s'analitza el grau de percepció que té l'alumnat que cursa 3r i 4t d'Ensenyament Secundari Obligatori a centres públics de Mallorca respecte a una sèrie de conductes que es donen als espais virtuals, i que corresponen a dimensions i patrons definits per un sistema patriarcal i androcèntric, que normativitza la manera d'entendre i viure la feminitat de les dones, les orientacions sexuals de les persones, la manera de viure una relació de parella, o els cànons de bellesa i la cossificació de les dones com a conductes acceptables socialment.

Paraules clau

Juventut / Violències masclistes / Xarxes socials

Resumen

La violencia de género es un fenómeno que ha transitado desde la cultura offline a la cultura online, y ha visto como las Tecnologías de la Información y la Comunicación han generado nuevas formas de perpetuar conductas de control y violencia en los entornos virtuales. Unos hechos que si no son percibidos como violentos serán difíciles de poder identificarlos como manifestaciones de manipulación, coacción o control, principalmente entre las nuevas generaciones ya nativas digitales, quienes han crecido con estos avances y empiezan a definir identidades y conductas, así como experimentar sus primeras relaciones de pareja, basadas en una cultura online que los expone en mayor medida a poder cometer, recibir y observar estas violencias de género 2.0.

A partir de aquí, se analiza el grado de percepción que tiene el alumnado que cursa 3º y 4º de Enseñanza Secundaria Obligatoria en centros públicos de Mallorca respecto a una serie de conductas que se dan en los espacios virtuales, y que corresponden a dimensiones y patrones definidos por un sistema patriarcal y androcéntrica, que normativiza la manera de entender y vivir la feminidad de las mujeres, las orientaciones sexuales de las personas, la manera de mantener una relación de pareja, o los cánones de belleza y la cossificación de lea mujeres como conductas aceptadas socialmente.

Palabras clave

Juventud / Violencias machistas / Redes sociales

1. Contextualització

No és qüestionable pensar que la incorporació de les tecnologies de la informació i la comunicació a la nostra societat no sigui un fet universal que ha suposat una reorganització de la manera de viure, de comunicar i de relacionar-se de les persones. Tampoc qüestionarem els avenços que la societat de la informació ha incorporat a la nostra quotidianitat. Un dia a dia al qual ens hem hagut d'adaptar de manera gradual, respectant un procés que les noves generacions, ja natives digitals, no han hagut d'afrontar.

La participació de menors i joves en el món tecnològic es naturalitza des del moment en què neixen, i es manté al llarg del temps durant la seva socialització, influenciada per la cultura en línia i les seves noves fonts de coneixement i comunicació. No hem d'oblidar, com assenyalen Rebollo, Garcia, Vega, Buzón i Barragán (2009), que les tecnologies culturals són mediadores simbòliques, que transmeten i propaguen el bagatge cultural (creences, tradicions, costums, etc.) propi d'una societat i època històrica.

De tal manera, i simultàniament, a la societat de la informació emergeixen nous espais i mecanismes digitals, excloents en si mateixos, que vulnereixen les llibertats de les persones i, concretament, fomenten la transmissió d'expressions i accions masclistes desautoritzades socialment (Regero, 2012). En conseqüència, noves formes de desigualtat, discriminació i sexisme s'apoderen dels canals de comunicació més utilitzats per l'adolescència i la joventut (Ferreiro, Vilà i Prado, 2016), donant lloc a les violències de gènere

2.0. Un fenomen entès com aquelles violències que s'exerceixen sobre les dones, per la posició històrica de la categoria home-dona, però també sobre aquelles persones que transgredeixen l'ordre social (Donoso-Vázquez, Rubio i Baños, 2014) i que són generalitzades per un sistema patriarcal i androcèntric. Segons l'estudi pilot de l'Institut Balear de la Dona *La percepció de la igualtat i les violències masclistes entre l'alumnat de 14 a 18 anys de les Illes Balear* (2018), la població adolescent de les Illes continua reproduint models hegemònics de masculinitat i feminitat sota un model patriarcal, que jutja les actituds, les accions i la sexualitat de les al·lotes.

Segons la Delegació del Govern de la Violència de Gènere (2015), la percepció que la desigualtat de gènere és gran està estesa entre la joventut, encara que les persones joves perceben menys desigualtat entre dones i homes que la resta de la població. A més, l'estudi *La percepció de la igualtat i les violències masclistes entre l'alumnat de 14 a 18 anys de les Illes Balear* (2018) ens recorda que l'adolescència normalitza el control que es fa des de les xarxes socials, i considera que la pressió que es fa a les dones és inevitable i normal. Que les al·lotes rebin sol·licituds d'amistat, missatges descontextualitzats sobre el seu físic o pateixin ciberassetjament per raó de gènere, costa que siguin detectats com a formes de violències. És per això, que atendre i prevenir aquestes noves formes de violències de gènere 2.0, ens obliga a focalitzar l'anàlisi a saber percebre les relacions existents entre la joventut, les violències de gènere i els espais virtuals.

2. Objectius i metodologia

L'objectiu d'aquest treball se centra a identificar les percepcions que presenta l'alumnat adolescent de 3r i 4t de l'Ensenyament Secundari Obligatori de centres educatius públics entorn a les violències de gènere que es donen als espais virtuals.

Les xifres formen part del projecte d'investigació Violències de gènere 2.0, realitzat en el marc de la I Convocatòria d'Ajudes a Projectes d'Investigació en Humanitats Digitals de la Fundació BBVA, i al qual vàrem participar 6 comunitats autònomes: Cata-

lunya, Illes Balears, Aragó, Andalusia, Galícia i Illes Canàries.

La participació estatal va ser de 3.584 joves entre 14 i 16 anys, amb una lleugera proporció superior d'al·lots (n=1742 al·lots i n=1842 al·lotes), representant el 48,63 % i el 51,4 % de la mostra respectivament (vegeu Taula 1).

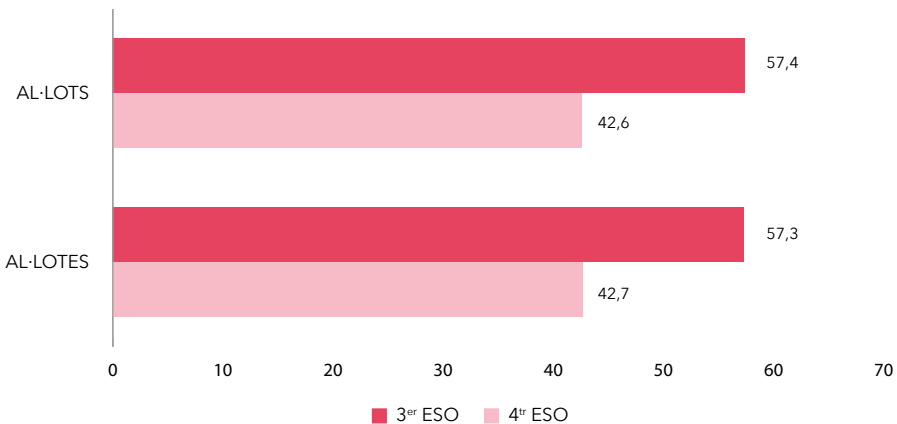
En el cas concret de Mallorca, es va comptar amb la participació de 9 centres educatius públics, que va permetre reunir una mostra total de 762 joves (n=399 al·lots i n=363 al·lotes), amb major presència d'alumnat de 3r d'ESO, amb un 57,4 % del total d'al-

Taula 1. Relació de nombre i percentatge de la mostra de participació per CA i Mallorca.

	Total	Al·lots	Al·lotes
TOTES LES CA PARTICIPANTS	3.584 joves	1742 (48,63 %)	1842 (51,4 %)
MALLORCA	762 joves	399 (52,4 %)	363 (47,6 %)

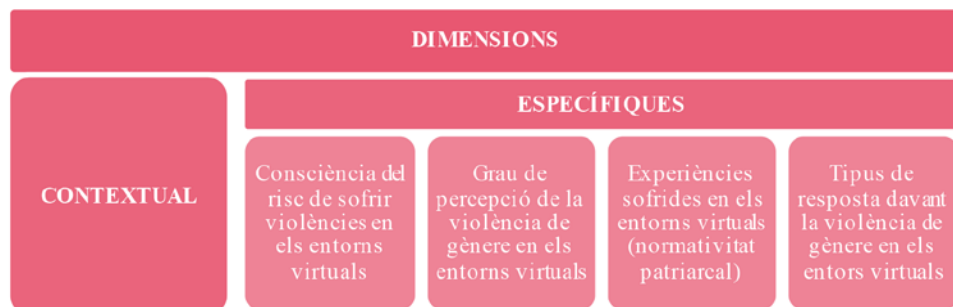
Font: elaboració pròpia

Gràfic 1. Relació de la mostra de participació a Mallorca per sexe i curs.

Font: elaboració pròpia

Imatge 1. Dimensions del qüestionari violència de gènere 2.0.

lots i un 57,3 % del total d'al·lots (vegeu Gràfica 1).

La diagnosi es va realitzar a través d'un estudi per enquesta electrònica que ens va permetre recopilar dades quantitatives, entre d'altres, sobre el grau de percepció que té l'adolescència respecte a conductes violentes que es donen en entorns virtuals.

Es va administrar el *Qüestionari de violències de gènere 2.0*, dissenyat pel grup de recerca *GrediDona* de la Universitat de Barcelona (Vilà, R., Donoso, T., Rubio, M.J., Prado, N., Velasco, A., Arrazola, J., Aneas, A., Escofet, A., i Martínez S., 2015). L'instrument recull informació contextual i estudia quatre dimensions més específiques (vegeu Imatge 1), entre elles la dimensió analitzada en aquest treball que pretén conèixer si les persones adolescents consideren que a les diferents situacions presentades hi ha, o no, violència de gènere. La dimensió en qüestió se denomina: *Grau de percepció de la violència de gènere als entorns virtuals segons categories que surten de la normativitat patriarcal cap a homes i dones*.

De cada dimensió, es defineixen una sèrie d'indicadors amb els corresponents ítems que apareixen al qüestionari. En aquesta ocasió s'analitzen 15 dels 23 ítems que responen a alguns aspectes de la dimensió *Grau de percepció de la violència de gènere als entorns virtuals segons categories que surten de la normativitat patriarcal cap a homes i dones*, i que podem veure a continuació (vegeu Taula 2).

De les diferents situacions es demanava que contestassin en una escala *Linker* de l'1 al 5 si consideraven que aquella conducta era *Gens violenta* a *Molt violenta* (1: *Gens Violenta* i 5: *Molt violenta*).

L'administració massiva del *Qüestionari violències de gènere 2.0* forma part de la segona fase del projecte, la primera fase va ser la creació i validació del propi instrument de mesura. Aquesta fase va ser la més llarga, en la qual es varen destinar 9 mesos per fer possible que les 6 comunitats autònomes participants poguessin aplicar el qüestionari.

L'administració de l'instrument es va realitzar en línia, per la qual cosa

Taula 2. Relació d'indicadors i ítems d'alguns aspectes de la dimensió Grau de percepció de la violència de gènere als entorns virtuals segons categories que surten de la normativitat patriarcal cap a homes i dones.

INDICADORS	ÍTEMS UTILITZATS
Apartar-se normativitat sexual femenina	(ítem 9) Ficar-se amb una al·lota per Internet perquè ée diverses parelles (ítem 10) Telefonar o enviar correus o missatges insistents a una al·lota provocativa (ítem 2) Insultar per Internet una al·lota per no haver tingut relacions amb al·lots
Transgredir heteronormativitat sexual obligatòria	(ítem 1) Ficar-se amb persones homosexuals o transsexuals per Internet (ítem 3) Difondre per Internet l'orientació sexual d'algú sense el seu permís (ítem 8) Ridiculitzar algú per la seva orientació sexual
Imposicions del cànon de bellesa heteronormatiu	(ítem 11) Publicar fotos o vídeos humiliants d'al·lotes obeses o lletges per Internet o a través del mòbil (ítem 13) Mostrar la dona simplement com un objecte sexual en algun web (ítem 4) Participar en unweb on es puntua el físic de les al·lotes
Violència sexual directa i indirecta	(ítem 12) Enviar imatges amb contingut sexual d'una persona sense el seu consentiment (ítem 14) Enganyar algú o xatejar amb una persona utilitzant material en línia per tenir relacions sexuals amb ella (ítem 15) Difondre fotos o vídeos de contingut eròtic, pornogràfic o sexual, sense permís
Violència associada a mites amor romàntic	(ítem 5) Revisar diverses vegades per Internet o mòbil on és la parella i què fa (ítem 6) Obligar la parella a esborrar amistsats a Facebook o altra xarxa social (ítem 7) Demanar a la parella les claus d'accés del seu correu electrònic o altres comptes d'Internet

Font: elaboració pròpia de la memòria científicotècnica Donoso-Vázquez et al. (2014)

els centres necessitaven estar proveïts d'ordinadors i connexió a Internet de qualitat. Les persones responsables de cada comunitat autònoma s'encarregaven de gestionar el contacte amb els centres educatius, i determinar el dia i l'hora per desplaçar-se fins als centres. El fet que es tractàs d'un instrument virtual no eximia d'estar-hi presents durant l'aplicació del qüestionari. En tot moment, hi havia una persona encarregada de controlar el procés d'implementació, des de l'inici fins al final. Es presentava quina era la

finalitat de l'estudi i del qüestionari, així com el punt de la recerca al qual ens trobàvem. A la vegada, s'indicaven les instruccions oportunes per contestar i es donava suport a possibles dubtes i preguntes que apareixien al llarg de la sessió d'implementació.

La durada d'aplicació del qüestionari era d'aproximadament 45 minuts, variant en funció del ritme de la classe i del nombre de participants dins l'aula.

Una vegada finalitzat el procés d'administració del qüestionari, es va treballar sobre la matriu de dades recopilada

des, aplicant-hi una anàlisi qualitativa parcial. En el cas concret d'aquest treball s'ha fet una anàlisi en base a la dimensió d'estudi seleccionada, el grau de percepció de la violència de gènere als entorns virtuals. L'anàlisi es va dur a terme amb el programari d'anàlisi predictiva SPSS (versió 21 per a Windows).

3. Anàlisi de dades

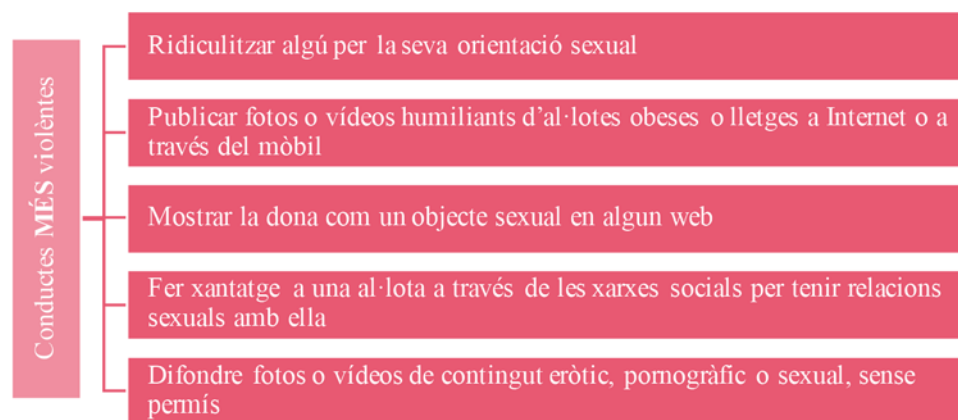
Del total de participants, 762 joves de 3r i 4t d'ESO, el 88,3 % considera que les persones són més violentes quan es troben en un entorn virtual que no cara a cara, davant un 11,7 % de joves que considera que no som més violents en els espais virtuals.

A partir d'aquí, de les 15 conductes que es donen a espais virtuals presentades al qüestionari, s'observa com la mitjana i la seva desviació típica (vegeu Taula 3) de 5 conductes han puntuat amb un grau de percepció de la

violència entre al·lots i al·lotes elevat, per la qual cosa han estat identificades com a més violentes (vegeu Imatge 2). La conducta identificada com a més violenta que es dona als espais virtuals és la de «fer xantatge a una al·lota a través de les xarxes socials per tenir relacions sexuals amb ella», seguida per la de «ridiculitzar algú per la seva orientació sexual».

A la vegada, també s'observa que del total de conductes analitzades, 4 han puntuat amb un grau de percepció menys violent, per la qual cosa serien conductes que es donen als espais virtuals identificades com a menys violentes entre l'adolescència (vegeu Imatge 3). D'aquestes conductes la que s'identifica com a menys violenta seria la de «criticar a través d'Internet una al·lota perquè ha tingut diverses parelles», seguida de la de «telefonar o enviar correus o missatges de forma insistent a una al·lota provocativa».

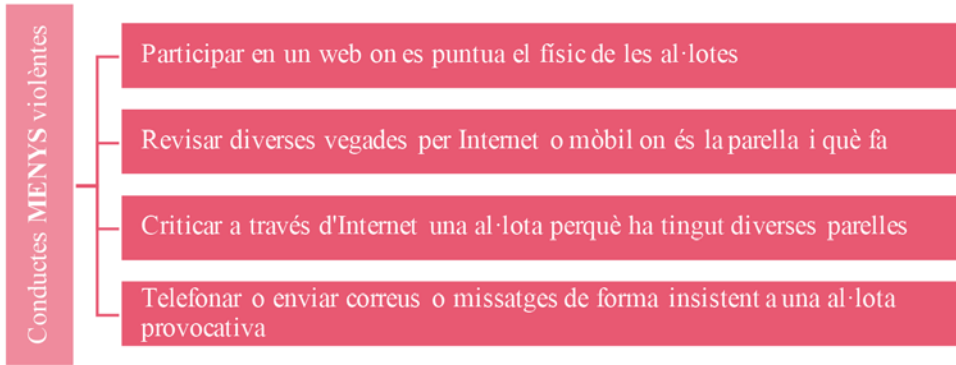
Imatge 2. Conductes percebudes com a més violentes als espais virtuals.

Font: elaboració pròpia

Imatge 3. Conductes percebudes com a menys violentes als espais virtuals.

Font: elaboració pròpia

Segons el sexe, trobam que les al·lotes consideren que les 4 conductes més violentes que es donen als espais virtuals serien, per ordre: «fer xantatge a una al·lota a través de les xarxes socials per tenir relacions sexuals amb ella», «ridiculitzar algú per la seva orientació sexual», «publicar i/o compartir fotos o vídeos humiliants d'al·lotes obeses o lletges a Internet o a través del mòbil» i «difondre fotos o vídeos de contingut eròtic, pornogràfic o sexual sense permís».

Mentrestant, les 4 conductes que les al·lotes han percebut com a menys violentes, i per ordre de menor violència, han estat: «participar en un web on es puntuï el físic de les al·lotes», «telefonar o enviar correus o missatges de forma insistent a una al·lota provocativa», «revisar diverses vegades per Internet o mòbil on és la parella i què fa» i «criticar a través d'Internet una al·lota perquè ha tingut diverses parelles».

En el cas dels al·lots, les 4 conductes identificades com a més vio-

lentes, i per ordre de més violència, han estat: «fer xantatge a una al·lota a través de les xarxes socials per tenir relacions sexuals amb ella», «mostrar la dona com un objecte sexual en algun web», «publicar i/o compartir fotos o vídeos humiliants d'al·lotes obeses o lletges a Internet o a través del mòbil» i, finalment, apareixen dues conductes empata- des com les quartes més violentes que identifiquen els al·lots: «ridiculitzar algú per la seva orientació sexual» i «difondre fotos o vídeos de contingut eròtic, pornogràfic o sexual sense permís».

Pel que fa a les 4 conductes que els al·lots perceben amb menys violència, i per ordre de menys violència, trobam: «revisar diverses vegades per Internet o mòbil on és la parella i què fa», «participar en un web on es puntua el físic de les al·lotes», «obligar la parella a esborrar amigats de Facebook o d'altres xarxes socials» i «cridar per telèfon o

Taula 3. Mitjanes per sexe del grau de percepció de conductes violentes a espais virtuals (1: gens violenta i 5: molt violenta).

	MITJANA			DESVIACIÓ TÍPICA		
	AL·LOTS	AL·LOTES	TOTAL	AL·LOTS	AL·LOTES	TOTAL
1. Ficar-se amb persones homosexuals o transsexuals per Internet	4.35	4.06	4.21	896	1.046	980
2. Insultar per Internet una al·lota per no haver tingut relacions amb al·lots	4.27	4.06	4.17	964	1.040	1.006
3. Difondre eor Internet l'orientació sexual d'algú sense permís	4.37	4.10	4.24	932	1.087	1.017
4. Participar en un web on es punteï el físic de les al·lotes	3.99	3.30	3.66	1.088	1.322	1.253
5. Revisar diverses vegades per Internet o mòbil on és la parella i què fa	3.66	3.79	3.72	1.171	1.222	1.197
6. Obligar la parella a esborrar amigats de Facebook o d'altres xarxes socials	4.08	4.14	4.11	1.090	1.139	1.113
7. Demanar a la parella les claus d'accés del seu correu electrònic o altres comptes d'Internet	4.16	4.12	4.14	1.101	1.173	1.135
8. Ridiculitzar algú per la seva orientació sexual	4.73	4.50	4.62	707	881	802
9. Criticar a través d'Internet una al·lota perquè ha tingut diverses parelles	4.16	3.92	4.05	928	1.085	1.012
10. Telefonar o enviar correus o missatges de forma insistent a una al·lota provocativa	4.15	3.72	3.94	980	1.136	1.078
11. Publicar i/o compartir fotos o vídeos humiliants d'al·lotes obeses o lletges a Internet o a través del mòbil	4.74	4.47	4.61	711	964	851
12. Enviar per correu electrònic contingut sexual no desitjat	4.50	4.13	4.33	868	1.120	1.012
13. Mostrar la dona com un objecte sexual a algun web	4.77	4.37	4.58	669	1.007	870
14. Fer xantatge a una al·lota a través de les xarxes socials per tenir relacions sexuals amb ella	4.85	4.59	4.73	602	848	741
15. Difondre fotos o vídeos de contingut eròtic, pornogràfic o sexual sense permís	4.73	4.45	4.60	734	1.035	901

Font: elaboració pròpia

enviar correus o missatges de forma insistent a una al·lota provocativa».

En definitiva tant al·lots com al·lotes coincideixen a destacar les mateixes conductes percebudes com a molt i poc violentes, dins els espais virtuals. Així i tot, elles no identifiquen tant com els al·lots que «mostrar la dona com un objecte sexual en algun web» i «criticar a través d'Internet una al·lota perquè ha tingut diverses parelles» siguin conductes molt violentes. En canvi, ells identifiquen, més que elles, com a conducta poc violenta «obligar la parella a esborrar amigats de Facebook o d'altres xarxes socials».

Finalment, s'observa com les conductes percebudes com a més violentes per l'adolescència en els entorns virtuals són aquelles vinculades amb les violències sexuals, i la imposició dels cànons de bellesa, principalment entre els al·lots, qui han identificat que «mostrar la dona simplement com un objecte sexual en algun web» com a conductes molt violentes. A la vegada, la violència associada amb mites d'amor romàntic presenta un grau baix de percepció de control, identificat com una forma de violència de gènere, principalment entre joves adolescents que consideren que obligar a esborrar missatges i informació de les xarxes socials a la seva parella no és violència. Una altra categoria amb baixa percepció de violència seria la vinculada amb el fet que et puguin allunyar de la normativitat sexual femenina. Aquest cas es dona principalment entre les al·lotes, que jutgen les posicions de relacions de parelles en què elles poden tenir més d'una relació.

4. Discussió

En línies generals podem determinar que al·lots i al·lotes presenten una elevada consciència respecta a quines de les conductes que esdevenen en els entorns virtuals són considerades com a violències de gènere. Per la qual cosa, ambdós gèneres saben interpretar com a violència les manifestacions de les mateixes. Així i tot, existeixen una sèrie de conductes que no són apreciades com a tant violentes, principalment, per part de les al·lotes.

La consciència més elevada d'identificar manifestacions violentes s'observa quan es presenten conductes de violència sexual directes o indirectes. Tant ells com elles consideren que obtenir beneficis sexuals per xantatge amb material amb alta càrrega sexual on participa la persona enganada, són conductes percebudes com a molt violentes. De la mateixa manera, la difusió per la xarxa o mòbil d'aquest material fotogràfic o audiovisual sense consentiment tampoc seria admissible. Per tant, el grau de percepció sobre les conductes de violència sexual presentades a l'estudi han estat determinades com a molt violentes.

En contraposició, a la gent adolescent li costa més percebre com a violentes conductes comeses per estar allunyades de la normativitat sexual femenina. El fet de ficar-se amb alguna al·lota perquè te diferents parelles, o pensar que bombardejar amb telefonades i missatges a una al·lota de forma continuada es pot justificar pel fet que és provocativa, es consideren situacions poc percebudes com a violentes. Per tant, i segons Ferreiro, Vila i Prado (2016), s'observa una tendència

per part de les al·lotes molt més conservadora respecte a la normativitat sexual femenina i el fet de poder tenir més d'una parella. Seguint les autores, aquesta circumstància es podria associar a una gran predilecció de les al·lotes per l'amor romàntic, mentre que ells es decantarien més per un amor passional. Aquests fets, es poden vincular amb el mite de l'emparellament, el mite de l'exclusivitat i el mite de la fidelitat, a partir dels qual pensam que tots els desitjos passionals, romàntics i eròtics s'han de satisfer exclusivament amb una única persona, la pròpia parella. Tot això són creences que tenen per objecte instaurar un model relacional en el qual només es pot estimar una persona (Bosch, Ferrer, Ferreiro i Navarro, 2013).

A més, el grau de percepció de les conductes violentes cap a les imposicions dels cànons de bellesa heteronormatius són percebudes com a violentes en funció de les manifestacions sexistes com es presentin. Tant elles com ells denuncien com a molt violent humiliar per Internet o el mòbil les al·lotes pel simple fet de ser obeses o lletges. En canvi, aquesta perspectiva es distorsiona en funció del sexe quan es presenten conductes en què es cossifica la dona o es contribueix a hipersexualitzar-la. En aquest cas, les al·lotes no consideren que poder puntuar una dona pel seu físic sigui un fet molt violent. Tampoc no perceben l'ús de la imatge de la dona que es fa a Internet com a simple objecte sexual. Per tant, i des d'una violència simbòlica es continuen perpetuant els cànons de bellesa socials i donant més valor a les característiques físiques de les al·lotes que no als aspec-

tes intel·lectuals, formatius, capacitats o habilitats apreses i desenvolupades. Aquest fet és acceptat i naturalitzat per elles mateixes ja que no el perceben com a circumstància violenta.

Respecte a la percepció que té la població adolescent de la violència associada als mites de l'amor romàntic, de les tres conductes de control que es proposaven per identificar com a violentes, o no, s'observa que encara hi ha una baixa percepció del concepte control com una forma de violència de gènere. El fet de controlar la parella, voler saber què fa, on és o amb qui està, és una pràctica que s'ha tornat molt habitual entre la joventut a partir de la incorporació de les tecnologies de la informació i la comunicació a la nostra quotidianitat. Es materialitzen així noves formes de control a través dels espais virtuals (Díaz-Aguado, et al., 2013; Ruiz-Repullo, 2016; Ferreiro, 2016), i que, a més, no són percebudes com a conductes violentes ni per a ells ni per a elles. El mateix passa, per part dels al·lots, a l'hora de considerar que poden decidir quin grups d'amistats han de tenir les seves parelles als espais virtuals. De fet, Ferreiro, Ferrer i Bosch (2018) identifiquen conductes de control comeses majoritàriament per al·lots a les Balears, els quals afirmen que han obligat les seves parelles, alguna o moltes vegades, a llevar fotos d'amistats que tenen a les seves xarxes socials, o bé, demanar que deixin de *xatejar* amb alguna persona en concret. Altres conductes de control de la parella identificades per les autores serien que els joves afirmen agafar el mòbil de la seva parella per inspeccionar el contingut i contactes

realitzats, o directament utilitzar les claus d'accés de les xarxes de les seves parelles. Circumstàncies que no són d'estranyar, si entenem que al·lots i al·lotes consideren que intercanviar les seves contrasenyes amb la parella no és més que un senyal d'amor i confiança (Ruiz-Repullo, 2016), o bé, pensar que rebre més de 10 telefonades o missatges al dia és propi de comportaments afectuosos i d'interès (Cantera, Estébanez i Vázquez, 2009).

Per tant, el concepte control encara no s'identifica com a conducta nociva a les relacions de parella entre l'adolescència. Això fa pensar que moltes al·lotes poden estar patint cibercontrol per part de les seves parelles i no són conscients de la situació ni de la repercussió que té sobre el seu autoconcepte, independència i llibertat en la presa de decisions. En definitiva, treballar per oferir una alternativa de models saludables de relacions de parella i rompre amb els mites de l'amor romàntic suposa un punt de partida necessari a dur a terme des dels diferents agents socialitzadors i institucions involucrades.

Finalment, respecte a les conductes analitzades sobre la transgressió de la heteronormativitat sexual obligatòria no s'accepta la idea de poder increpar o insultar una persona per la seva orientació sexual, ja que són percebudes amb un grau de violència elevat.

4. Referències bibliogràfiques

- Bosch, E., Ferrer, V.A., Ferreiro, V. i Navarro, C. (2013): *La violencia contra las mujeres. El amor como coartada*. Barcelona, España: Anthropos editorial
- Cantera, I., Estébanez, I., i Vázquez, N. (2009): *Violencia contra las mujeres jóvenes: la violencia psicológica en las relaciones de noviazgo*. Bilbao: Servicio de Mujer del Módulo Psicosocial de Deusto-San Ignacio, Emakunde. Recuperat de <http://minoviomecontrola.com/ianire-estebanez/Resumen-violencia-contra-mujeres-jovenes-noviazgo.pdf>
- Díaz-Aguado, M.J., Martínez, R., i Martín, J. (2013): *Evolución de la adolescencia española sobre igualdad y la prevención de la violencia de género*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad-Centro de Publicaciones. Recuperat de http://xuventude.xunta.es/uploads/docs/Observatorio/La_evolucion_de_la_adolescencia_espaola_sobre_la_igualdad_y_la_prevencion_de_la_violencia_de_gnero.pdf
- Delegación de Gobierno para la Violencia de género (2015): *La percepción de la violencia de género en la adolescencia y la juventud*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad-Centro de Publicaciones. Recuperat de http://www.violenciagenero.msssi.gob.es/violenciaEnCifras/estudios/investigaciones/2015/pdf/Libro20_Percepcion_Social_VG_.pdf
- Donoso-Vázquez, T., Rubio, M.J., i Vilà, R. (2014): Investigando sobre violencia de género 2.0. En: Donoso-Vázquez, Trinidad (Ed.), *Violencias de genero 2.0* (págs. 29-38). Barcelona: Kit-book. Recu-

- perat de http://iknowpolitics.org/sites/default/files/completo_violencias_de_genero_2.0.pdf
- Ferreiro, V. (2016): *Datos territoriales sobre violencias de género 2.0. El caso de las Islas Baleares..* Recuperat de <https://drive.google.com/file/d/0B9rRNrs6HNW6ZS-1haTNDbGdkbWs/view>
  - Ferreiro, V., Ferrer, V., i Bosch, E. (2018): «La violencia de control en las redes sociales. Como identificarla y actuar». En Donoso-Vázquez, T. i Rebollo, Á. (Coords.) *Violencias de género en entornos virtuales*
  - Ferreiro, V., Vilà R., i Prado N. (2016): «Experiencias sexistas en las redes sociales Perpetuando la violencia de género». A Catejón, J.L., *Psicología y educación: Presente y futuro* (582-590). Recuperat de https://acipe.es/wp-content/uploads/2017/12/cipe_final_capitulos.pdf
  - Gayà, C. (dir.) (2018): *La percepció de la igualtat i les violències masclistes entre l'alumnat de 14 a 18 anys de les Illes Balears*. Balears: Institut Balear de la Dona. Recuperat de: <http://www.caib.es/govern/rest/arxiu/3711423>
  - Rebollo, M.A, Garcia, R., Vega, L., Buzón, O. i Barragán, R. (2009): «Género
  - y TIC en educación superior: recursos virtuales no sexistas para el aprendizaje». *Cultura y Educación*, 21 (3), 257-274.
  - Reguero, P. (2012): *Trol machista: moretones virtuales*. Recuperat de <http://www.feminicidio.net/noticias-de-asesinatos-de-mujeres-en-espana-y-america-latina>
  - Ruiz-Repullo, C. (2016): *Voces tras los datos. Una mirada cualitativa a la violencia de género en adolescentes*. Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer. Recuperat de <http://www.observatoriodelainfancia.es/oia/esp/descargar.aspx?id=4879&tipo=documento>
  - Vilà, R; Donoso, T., Rubio, M.J., Prado, N., Velasco, A., Arrazola, J; Aneas, A., Escofet, A., i Martínez, S. (2015): *Cuestionario de Violencias de Género 2.0*. Recuperat de http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/68860/1/CUESTIONARIO%20DE%20VIOLENCIAS%20DE%20G%C3%89NERO%20_0.pdf